



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## Universitätsbibliothek Paderborn

### **Antonii Mariae Gratiani A Burgo S. Sepulchri Episcopi Amerini De Vita Joannis Francisci Commendoni Cardinalis Libri Quatuor**

**Graziani, Antonio Maria**

**Parisiis, 1669**

Cap. IV. De reliquo ejus per Germaniam itinere.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-9616**

*De reliquo ejus per Germaniam itinere.*

CAPUT IV.

**N**UNCI Naumburgio profecti ad reliqua obeunda digrediuntur. Commendonus Saxoniam intrat, fide prius ab Augusto Duce acceptâ per regni sui fines tutò transeundi. Is erat Augustus non immiti vir ingenio, & fessus tantâ sectarum varietate, nascentium quotidie, atque intereuntium, aliquam gratiæ, ac pacis cum Pontifice reconciliandæ rationem iniri cupivisset; sed in discordia, ac defectione audacissimi, atque infestissimi cujusque, valentissima semper auctoritas est. Tum improbi, ac turbulenti furore, sapientes necessitate reguntur. Altera, quàm à Naumburgio profectus est die, Lipsiam venit; inde Halam, ut ibi Archiepiscopum Magdeburgensium conveniret. Is erat Joachimi Brandenburgii septemviri creando Cæsari, quos Germani à munere Electores appellant, filius: sed eo non invento Berlinum ad Joachimi ipsius Regiam perrexit, Albi flumine ad Vitembergiam trajecto. Oppidum Lutheri furore, & Caroli V. victoriâ, & Federici Saxonis, & Lantgrayii clade nobilitatum. Joachimus Alberti patris curâ in fide Romanæ Ecclesiæ diu retentus, post mortem inde patris, temporum illorum procellâ abreptus se hæreticis adjunxerat. Sed tamen ex ingenio suo

multa retinuerat de pristinis sacrorum ritibus ,  
multa item ex disciplina Lutheri respuerat. Ad-  
venientem Commendonum perhonorificè hospi-  
tio accepit , coluitque omnibus humanitatis offi-  
ciis, plura vt ne à Catholico quidem præstari po-  
tuerint. Cùm eadem apud illum Commendonus,  
quæ Naumburgii dicta ab se, Collegaque de Con-  
cilio fuerant , differuisset, responsumque pro cæ-  
tera benignitate ejus accepisset , quo magnum  
pacis, & compositionis studium declarabatur, ac  
de Pontifice, & Romana Ecclesia mentionem  
numquam sine honore vsurpasset, cupientem  
deinde discedere, aliquot apud se dies precibus,  
& comitate retinuit, quotidie plures cum eo ho-  
ras consumens, vt numquam nisi agrè à collo-  
quio, ac sermone ejus avelli videretur, viri inge-  
nio, atque eruditione, vt ipse ferebat, delecta-  
tus: inerat enim Commendono gravitas, & fa-  
cundia par, & mira rerum variarum notitia, &  
serius, atque efficax sermo. Itaque non difficile  
ei fuisset Joachimum ab illo errore, in quem cre-  
dulitate lapsus erat, ad Ecclesiæ fidem reducere,  
fatentem jam ignota sibi fuisse multa, quæ Com-  
mendonum disputantem audierat, nisi suorum  
auctoritas eum continuisset. Nam Germaniæ  
Principes omnes ipsi doctrinæ, omnium extera-  
rum rerum, morumque expertes, mirum quàm se  
plerumque iis credunt, quos sibi in consilium  
asciverunt, scientiâ juris, aut industriæ opinione  
commendatos. Ii Joachimum deterruere, ne  
oratio-

orationi, cohortationibusque Commendoni affentiretur. Ab eo profectus Brunsvigiis, Lunemburgiis, cæterisque regionis ejus Regulis, Episcopisque conventis, ad Rhenum per Vestphalos iter vertit, visis circa Paderbornam campis, saltibusque Varianâ olim clade, & Arminii victoriâ claris; quæ loca adhuc post tot sæculorum spatium à Germanis cum gloria, & ostentatione majorum suorum virtutis monstrantur. Sed ingenti dolore animi circumiens Saxoniam vrbes afficiebatur Commendonus miseratione tot populorum à propria salute aberrantium, atque impiâ paucorum fraude tantis sese erroribus, ac exitiabili superstitione obligantium. Nec tenere lacrymas poterat, aspiciens tot monasteria, quæ sanè frequentia per omnem Germaniam immanibus ædificata sumptibus visuntur, tot templa magnificis structa operibus, monumenta veterum pietatis, alibi spoliata, desertaque miserabiliter squallere, alibi prorsus diruta, ac vastata esse, quibusdam etiam locis non in profanos modò, sed etiam abominabiles canum, atque equorum usus haberi, vt quibus altaribus sacrificia Deum propitiantia fieri antè consueissent, iisdem jumentorum præsepia locarentur; tantus in quibusdam furor, tanta inventa rabies est. In Ubiis apud Agrippinensem Coloniam, vrbis ejus Archiepiscopum, atque inde bidui itinere adversâ progressus ripâ ad Confluentem Mosellæ, Rhenique, Trevirorum item Archiepiscopum adiit; est enim

uterque è septemviris, qui Cæsarem creant. Tum navigio exceptus secundo flumine ad Oceanum vsque provehitur, tantùm ex itinere ad Clivensem Regulum digressus. A mari Bruxellas petiit, conventâque ibi Margaretâ Philippi Regis sorore, quæ cum imperio iis gentibus præsidebat, in Eburones ad Leodiensem Episcopum transiit. Unde eum haud parvi initium motus in Brabantiam ( ea Belgarum regio est ) revocavit. Lovanium est ampla, ac nobilis gentis ejus vrbs, in quam studiorum, ac litterarum causâ magnus è totis Belgis, circumjectisque Provinciis adolescentium numerus convenire solet. Ac tum doctissimis hominibus divinarum rerum, & sacrarum litterarum interpretibus florebat. Inter hos quaestio, ac dissensio magnis orta de rebus distraxerat civitatis studia, vehementerque accenderat juvenum animos, ut non modò in scholis palam pro sua quisque sententia contenderent: sed scriptis quoque, librisque placita tueri parabant; quæ res alienissimo tempore novum datura incendium, aditumque hæreticis ad perturbandas Belgarum res factura videbatur. Eò accersitus Commendonus vocatis ad se, qui utriusque factionis capita erant, quâ comiter appellando, quâ leniter castigando, & de rebus ipsis, quæ in disceptationem venerant ex usu differendo, erumpentem illam flammam repressit, neque destitit, donec auctores quoque dissidii in gratiam, concordiamque reduxit. Quæ res non parvam illi

famam, atque existimationem adjunxit; quippe quos non Magistratus auctoritas, non imperium Præsidis revocare à pertinaci contentione potuerat, unius viri prudentia, aptusque mulcendis, tractandisque eorum animis sermo, ad pravam æmulationem deponendam pertraxerat. Hac re perfectâ, Pontificis Maximi litteris ad Daniæ, ac Sueciæ Reges ultimas Germaniæ, ac Septemtrionis oras incolentes, proficisci, atque eos invitare ad Concilium jubebatur. Nec ille moram sibi ad proficiscendum fecit; properans difficillimum iter antequàm exiret æstas conficere, ne hyeme in frigidissimis regionibus deprehenderetur. In Holandiam cum transisset, conscensâ apud Amsterdamiam navi, Oceani sinum, cui incolæ Zuderseæ nomen dixere, sævâ vexatus procellâ trajecit, atque inde per Frisios in Saxoniam, ac Lubecam, nobile ad Balticum mare oppidum venit. Certos hinc homines ad utrumque Regem misit, & prius voluntates eorum cognoscere, quàm ipse se tam barbaris nationibus committere statuit. Ac Danus quidem juvenis aspero, ac feroci ingenio, & usque ad eò vino, atque intemperantiæ deditus, ut rarò sobrius inveniretur, interque ipsa pocula efferri insolenter, ac jactari solitus, superbè, ac rusticè respondit, non esse, cur se Romanus Episcopus legationibus sollicitaret. Suecum, qui missus est, comparatâ classe in Britanniam parantem trajicere, ab Elisabetha Regina inani spe conjugii illectum, invenit. Hic

quamquam in Lutheranorum erroribus institutus erat, & tum etiam, ut sibi Elisabethæ animum, cujus magnopere affectabat nuptias, conciliaret, Calvinī scilicet sapientiam amplexabatur; tamen magnificum existimans se in ultimis positum terris tam longinquis legationibus adiri, benignè Commendono rescripsit, sive in Regnum suum, sive in Britanniam, quò propediem transmissurus erat, ad se venisset, verba ejus libenter auditurum, neque ei vllum apud se jus hospitii abfuturum. Commendono, neque Sueciam petere, unde profecturus Rex erat, neque eum in alieno adire Regno est visum, sed Pontificis jussu de eo opperiri, atque interim in Belgas reverti decrevit. A Lubeca bidui itinere Hamburgium venit, opulentum oppidum, ac frequens, non longè à mari, quà se Albis in Oceanum effundit tantus quidem, ac tam lato alveo, ut nos qui ab Hamburgio Stadiam petentes medio flumine navi descendebamus, veluti magno pelago navigantes ripas fluminis ab neutra parte cernere satis possemus, neque ea latitudo non magnarum quoque navium capax, quæ ab Oceano ad mœnia vsque oppidi subvehuntur, variâ merce onustæ: Cymbros olim ea loca, Vandalosque tenuisse credunt, & hodie septem circa civitates pro communi libertate inter se nexæ fœdere, Vandalicæ vocitantur. Ad Bremam inde trajecto Visurgi nobili item Germaniæ flumine, per Frisiæ, ac Vestphaliæ fines in Holandiam, atque inde Bruxellas red-

iii. Ibi Pontificis litteras cùm accepisset, quibus comprobato consilio ejus, vt omissâ ad Regem Sueciæ profectio in Italiam reverteretur, & ex itinere civitates, Regulósque, qui Rhenum circa colunt, adiret iterum, eósq̄, & maximè Episcopos ad Concilium exciret, jubebatur. Per Rhemos Lotharingiam petiit, & regionis ejus Regulo appellato in Treviros, atque ab his navigio per Mosellam vectus ad Rhenum descendit, ac Maguntiam, atque inde Assenburgium ad Maguntinorum Archiepiscopum se contulit. Is est Archiepiscopus septemvirûm, qui Cæsarem suffragiis suis creant, loco, ac dignitate princeps. Paulùm inde à Rheno discedens ad Herbipolensem, & Bambergensem Episcopos divertit. Ab his Norimbergiam prævalidam Franconiæ urbem, atque inde viso Aistadii Episcopo, Monachium ad Albertum Bavariæ Ducem venit, atque ab eo discedens, decimo tandem, ac septimo mense, postquam profectus ex Italia fuerat, Tridentum pervenit, quò jam frequentes Patres ab Italia, Hispania, Galliâque ad celebrandum Concilium convenerant. Tridento Romam vocatu Pontificis perrexit, Germaniâ, quanta à Belgarum vltimis finibus, Britannicóque Oceano ad Oderam flumen, atque ab Dania, Cymbricâque, & Baltico mari ad Rhetias Alpes patet, omni peragrata, omnibus latissimæ gentis populis, Principibúsque aditis, pari industriæ, atque innocentix opinione apud omnes relictâ. Miraban-

tur plerique , quòd cùm tot feroces , & Romano nomini infestas nationes obivisset, omnes non solùm intactus ab injuria , sed ne risu quidem , aut ludibrio vlllo violatus evasit , sive hæc in ipso cautio fuit , seu spectatæ virtutis , atque integritatis fama venerationem ejus etiam apud barbaros fecerat. Nam Germanorum ingenia aspera , indomitæque , quemadmodum vera Dei religio , cultusque molliverat , ac frenum ferocibus animis injecerat , ad humanitatémque traduxerat , ita solutis nunc , abjectisque Christianæ legis , ac disciplinæ vinculis , quibus antea continebantur , efferari iterum , atque in antiquam revolvi truculentiam , barbariémque videntur , hæ maximè gentes , quæ longiùs ab exterorum commercio remotæ , interiora Germaniæ colunt. Romæ Commendonus in renuncianda apud Pontificem legatione , multa de Germaniæ vulneribus commemoravit , nihil ibi intactum à pravis religionibus , nihil non pollutum , nihil non inquinatum. Priscæ sanctitatis instituta omnia , aut vi sublatæ , abolitæque ab hæreticis , aut novorum rituum contagione contaminata , & corrupta. Ecclesiasticum ordinem , amissâ majorum disciplinâ , licentiam omnium rerum amplexum , ac plerosque non tam officio , ac studio religionis , quàm vtilitate , ac spe retineri. Episcopos præposteris animis posthabere divinarum rerum curam , & vt suæ sibi fortunæ , opésque , & princeps ille splendoris , ac dignitatis locus , quo inter

101

cæteros eminent, salvus, inviolatusque perma-  
 neat, id enixè laborare. Hinc Regulis, ac po-  
 tentibus hominibus, quos antè in sua auctorita-  
 te habere consueverant, adulari, tantòque dedi-  
 tos, atque obnoxios magis esse, quanto illos a-  
 vidiùs, aut occupandis Ecclesiasticis bonis in-  
 hiare, aut occupatis incubare sentirent: scilicet  
 quorum cupiditati, conatibusque obviam ire,  
 insolentiámque coërcere, & deberent, & si se  
 nossent, conjunctaque, & concordia habere con-  
 filia vellent, etiam possent, eos ipsi vltro me-  
 tuunt, suspectosque gratiâ, atque officiis lenire,  
 & conciliare student. Quin Episcoporum quos-  
 dam à fide Romanæ Ecclesiæ descivisse, atque  
 in Principum hæreticorum clientelam se tradi-  
 disse, eorumque rectorum ope ex sua libidine vive-  
 re. Ad Concilium arbitrari se eorum venturum  
 neminem, paucos missuros, si quidem sibi, qui  
 aut valetudine, aut senio invalidi, inhabilesque  
 ad laborem, itérque essent, prolixè pollicitos se  
 Pontificis Maximi dicto audientes futuros, ac  
 Tridentum primo quoque tempore venturos, cæ-  
 teros manendi veniam omnes orare, negarèque  
 sine evidenti periculo posse ab se Ecclesias, res-  
 que suas relinquere, patentes adversariorum inju-  
 riis, & absentiam suam opportuniore excubantibus  
 in omnes occasiones hæreticis futuras. Adversus  
 hæc tot incommoda, quæ apta, atque vtilia re-  
 media, quibus Catholici, & Ecclesiastici præsi-  
 diis, adjumentisque fulciendi, confirmandique

» esse viderentur, quibus inter se fœderibus jun-  
 » gendi, obligandique, quò ab inimicorum frau-  
 » de, atque vi tuti libertatem suam, munúsque  
 » vindicarent, ac neminem magnopere formidare  
 » necesse haberent, exposuit. Quæ omnia magnâ,  
 » & locorum, & hominum, & rerum illarum no-  
 » titiâ, memoriâque differentem attentè audivit  
 » Pontifex, acceptúmque, & collaudatum aman-  
 » tissimis verbis redire Tridentum, atque eadem  
 » Præsides Concilii edocere, iisque tantam Rem-  
 » publicam agentibus consilio, atque operâ adesse  
 » iussit. Profectus Tridentum cum omnia Præsidi-  
 » bus, ut præceperat Pontifex, nunciasset, non diu  
 » moratus, ut se paucorum mensium otio à labo-  
 » ribus, curisque tam diuturnæ pereginationis re-  
 » ficeret, & familiares, ac domesticas res suas, quæ  
 » ipsum aliquando præsentem magnopere deside-  
 » rabant, constitueret, impetrato comiteatu Ve-  
 » netias concessit, ubi ingenti gratulatione acce-  
 » ptus à suis, omnique cultus honore, atque offi-  
 » cio ab omnibus fuit. Quippe magnum jam esse  
 » ejus nomen, magna de rebus ab eo sapienter,  
 » atque industriè administratis prædicatio. Æquè  
 » & acceptus Principibus civitatis, & gratiosus in  
 » vulgus, clarúsque haberi, ut nullum non virtu-  
 » ti ejus patere, atque adeò deberi honorem ho-  
 » mines existimarent.



*Nova*